

Aljoša NIKL*, Sebastijan HOLCMAN**

POSTOPEK PREVZEMANJA E-GRADIVA - PRIMER APLIKACIJE UNIVERZITETNE KNJIŽNICE MARIBOR

Izvleček:

Postopek prevzemanja e-gradiva - primer aplikacije Univerzitetne knjižnice Maribor

Obstoječi standardi za izmenjavo podatkov med digitalnimi arhivi, kot so žetev metapodatkov (npr. Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting) ali iskanje vsebine (npr. OpenSearch), ne omogočajo prevzemanja gradiva (angl. Deposit).

Prispevek obravnava prednosti implementiranega protokola za prevzemanje gradiva v digitalnem repozitoriju e-UkM, zlasti v primerjavi z dosedanjim načinom dela. Protokol za prevzemanje gradiva ima veliko aplikativnih možnosti. V UKM smo razvili programskega odjemalca, ki se namesti na delovno postajo ustvarjalca oz. vlagatelja gradiva. Na ta način smo odpravili vse pomanjkljivosti dosedanjega procesa prevzema digitalnega gradiva in povečali zanesljivost, kakovost in kvantiteto prevzema digitalnega gradiva različnih deležnikov.

Ključne besede:

digitalni repozitorij, standardizirani protokol za prevzem podatkov, metapodatki, avtorske in sorodne pravice, licenca

Abstract:

Process of Depositing E-Materials - Example of an application at the University of Maribor library

The existent standards for data exchange between digital archives, like the metadata harvesting (for example Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting) or contents search (for example OpenSearch) do not enable material depositing.

The article discusses advantages of protocol for depositing materials, which is implemented at the e-UkM digital repository, especially when compared with the existing procedures. The protocol for depositing materials offers many applicative possibilities. The University of Maribor Library (UKM) developed a podcast client that can be implemented in the creator's workstation. In this way, all the imperfections were eliminated and the reliability, quality and quantity of the whole process were achieved.

Key words:

digital repositories, standardised protocols for data depositing, metadata, copyright and related rights, licence

1 UVOD

Temeljna funkcija digitalnega repozitorija e-UkM je trajno hranjenje (Kavčič-Čolić, 2010) izvorno digitalnih in digitaliziranih gradiv v formatu, ki zagotavlja ohranjanje kakovosti zapisa izvirnika. Univerzitetna knjižnica Univerze v Mariboru (v

* Mag. Aljoša Nikl, univ. dipl. inž. el., Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna ulica 10, 2000 Maribor, Slovenija.

** Sebastijan Holcman, univ. dipl. prav., Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna ulica 10, 2000 Maribor, Slovenija, kontakt: sebastijan.holcman@um.si.

nadaljevanju UKM) je odgovorna za zbiranje, opisovanje, ohranjanje zbirk domoznanske kulturne dediščine in znanstvenoraziskovalnega gradiva ter za zagotavljanje dostopa do njih. Hierarhija ciljev digitalnega repozitorija *e-UKM* se deli na namenske in objektne. Pri tem je glavni namen digitalnega arhiva zagotoviti trajno ohranjanje digitalne domoznanske kulturne dediščine, izboljšati dostopnost informacijskih virov, gradiva in storitev UKM z uporabo sodobnih informacijskih kanalov, omogočiti sodelovanje s knjižnicami, založniki in drugimi ustanovami s področja kulture, izobraževanja in znanosti. Objektne cilje pa so izdelava plana digitalizacije na ravni domoznanske dejavnosti, zbirke drobnih tiskov in glasbeno-filmske zbirke, zajem digitaliziranega in izvorno digitalnega gradiva, trajno ohranjanje in dostop do digitalnih vsebin različnih datotečnih formatov (Ambrožič, Šavnik, Krstulović, Katić, & Svoltjšak, 2006).

Namen v prispevku opisanega postopka prevzemanja digitaliziranega in izvorno digitalnega gradiva v digitalni repozitorij *e-UKM* je izpostavitve normiranih in standardiziranih lastnosti tehnične rešitve, le-ta prinaša velike prednosti in priložnosti na tehničnem, pravnem in organizacijskem področju.

2 POSTOPEK PREVZEMANJA GRADIVA V DIGITALNI REPOZITORIJ *e-UKM*

Opisani koraki tehničnega vidika postopka prevzemanja gradiva v digitalni repozitorij *e-UKM* s pomočjo uporabe spletne aplikacije "Odjemalec SWORDv2" odpravljajo v uvodu opisane pomanjkljivosti dosedanjega ročnega prevzemanja gradiva, in to tako na tehničnem, organizacijskem kot tudi pravnem področju (Godtsenhoven et al., 2009).

2.1 Prijava v aplikacijo »Odjemalec SWORDv2« za prevzem gradiva

Prijava v aplikacijo "Odjemalec SWORDv2" za prevzem gradiva zahteva vnos kombinacije uporabniškega imena in gesla. Uporabi se identična kombinacija kot pri prijavi v digitalni repozitorij *e-UKM*.

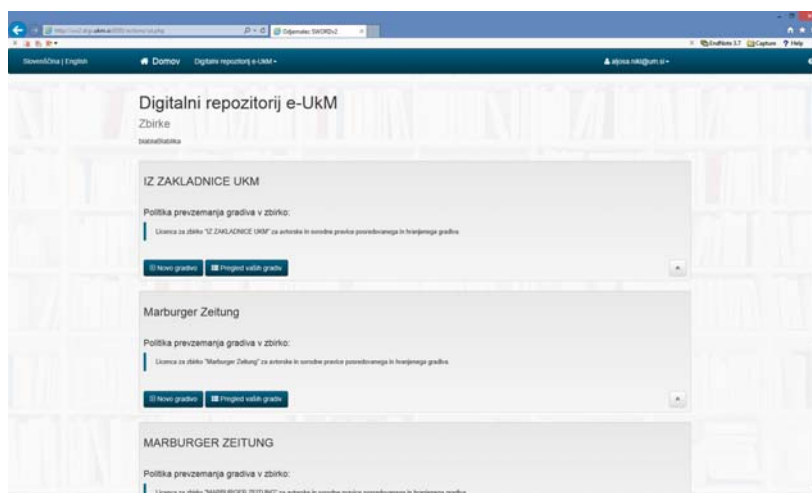
Po uspešni prijavi se prikaže začetna stran aplikacije "Odjemalec SWORDv2", ki omogoča dostop do različnih funkcionalnosti aplikacije (slika 1).

Osrednji del strani predstavlja seznam zbirk, do katerih je omogočen dostop. V pogledu na vsako posamezno zbirko v seznamu je zajeto naslednje:

- Splošna politika prevzemanja gradiva v zbirko:
Pri vsaki oddaji gradiva se domneva, da je bila politika prevzemanja gradiva v posamezno zbirko pozorno prebrana in da se vlagalec gradiva s potrditvijo gumb "Novo gradivo" strinja s pogoji, ki jih ta politika zastavlja.
- Novo gradivo:
Po kliku na ta gumb vlagalec gradiva začne oddajo novega gradiva (opisano v poglavju »Oddaja gradiva«).

- Pregled gradiv:

Po kliku na ta gumb se prikaže seznam, ki zajema gradiva, ki jih je vlagalec gradiva v to zbirko že oddal, skupaj z gradivi, ki čakajo na dokončanje oddaje (opisano v poglavju »Pregled gradiv v zbirki«).

Slika 1: Seznam zbirk

2.2 Menu

Menu (slika 2) predstavlja dostop do sledečih funkcionalnosti:

a) Preklop jezika:

S klikom na posamezni jezik (»Slovenščina«, »English«) se izbere jezik aplikacije.

b) Povezava »Domov«:

Povezava na začetno stran aplikacije.

c) Spustni seznam imen zbirk:

Po kliku na izbrano ime zbirke s seznama se prikaže pregled gradiv v tej zbirki (opisano v poglavju »Pregled gradiv v zbirki«), ki jih je vlagalec gradiva že vložil.

d) Uporabniško ime:

Po kliku na uporabniško ime se prikaže možnost »Odjava«, ki vlagalca gradiva odjavi iz aplikacije.

e) Navodila za uporabo:

Po kliku na povezavo se vlagalcu odpre document (samo za slovenski jezik).

Slika 2: Menu

2.3 Prevzemanje gradiva

Prevzemanje gradiva poteka v štirih korakih:

- Izpolnitev metapodatkov
- Nalaganje datotek posameznih digitalnih objektov
- Izbira licence Creative Commons
- Potrditev prevzema

2.3.1 Izpolnitev metapodatkov

Vnešeni podatki se nanašajo na standard metapodatkovnih elementov Dublin Core (v nadaljevanju DC) (Graaf, 2009). Podatkovna polja so vizualno razporejena v dva sklopa, in sicer v sklop »Glavni metapodatki« ter sklop »Ostali metapodatki«.

Seznam polj v sklopu »Glavni metapodatki«:

- dc.title - naslov gradiva
- dc.description - opis vsebine gradiva
- dc.language - jezik vsebine gradiva
- dc.type - narava vsebine gradiva

Seznam polj v sklopu »Ostali metapodatki«:

- dc.alternative - alternativni naslov gradiva
- dc.contributor - entiteta odgovorna za prispevek k vsebini gradiva, soavtor
- dc.creator - entiteta, primarno odgovorna za nastanek vsebine gradiva
- dc.created - datum nastanka gradiva
- dc.date - datum ali obdobje, ki se nanaša na dogodek v življenjskem ciklu gradiva
- dc.format - fizični opis, format datoteke, dimenzije
- dc.identifier - nedvoumna referenca gradiva v določenem kontekstu
- dc.issued - datum formalne publikacije gradiva
- dc.publisher - entiteta, odgovorna za omogočanje dostopnosti gradiva
- dc.relation - referenca na povezano gradivo
- dc.rights - informacije o pravicah, povezanih z gradivom
- dc.source - referenca na gradivo, iz katerega je nastalo sedanje gradivo
- dc.subject - tema oziroma predmet gradiva; ključne besede ali klasifikacijske oznake

Slika 3: Metapodatki

Prikaz strani vnosa metapodatkov je na zgornji sliki 3.

Metapodatki gradiva se lahko izpolnijo na tri različne načine:

- Ročno izpolnjevanje
- Nalaganje iz predloge datoteke .XML
- Nalaganje iz COBISS-a

Ročno izpolnjevanje

Vsa polja na strani, razen polja `dc.title`, so lahko večkrat ponovljena. Če želimo ustvariti dodatni vnos za določeno polje, kliknemo na gumb »plus« na desni strani zadnjega vnosa. Prav tako lahko vsako polje vlagalec gradiva s klikom na gumb »minus« odstrani.

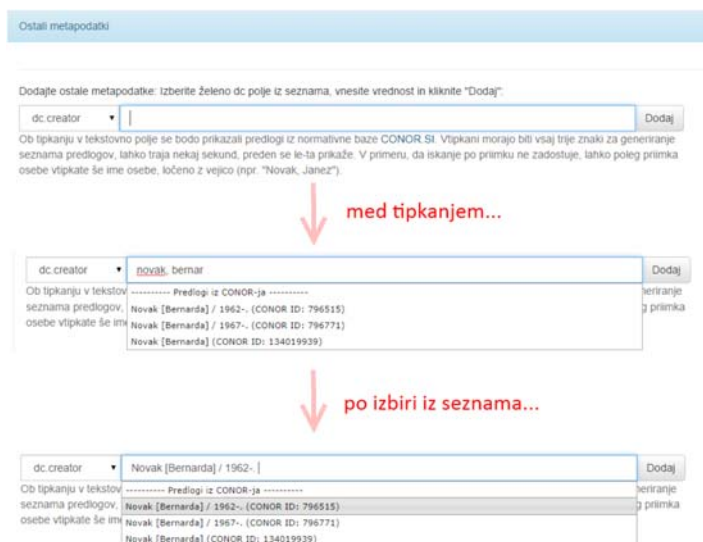
Primer za dodajanje polja `dc.language` je prikazan na sliki 4, pri vseh ostalih poljih je delovanje enako.

Slika 4: Primer dodajanja novega vnosa za polje `dc.language`

Pri vnosu polj `dc.creator` ali `dc.contributor` (sklop »Ostali metapodatki«) je omogočeno iskanje zapisov po normativni bazi CONOR (baza normiranih podatkov raziskovalcev).

Ob tipkanju v tekstovno polje (vnešeni morajo biti najmanj trije znaki) se generira seznam predlogov iz baze CONOR. Če vlagalec gradiva najde želeni vnos v seznamu predlogov, ga izbere, zapis pa se samodejno skopira v vnosno polje. Na začetku lahko traja nekaj sekund, preden se seznam prikaže.

Primer vnosa polja dc.creator je prikazan na sliki 5, vnos polja dc.contributor poteka na enak način.

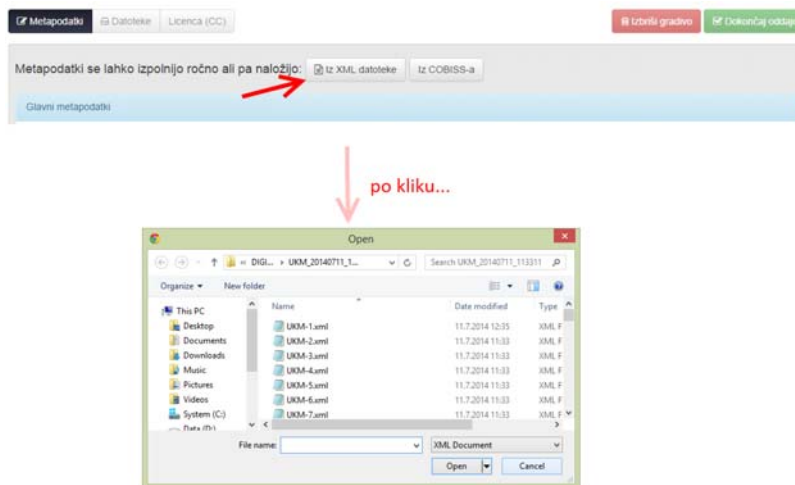

Slika 5: Primer prikaza seznama iz normative baze CONOR pri vnosu polja dc.creator

Nalaganje iz datoteke XML

Če ima vlagalec gradiva na voljo metapodatkovni zapis DC v datoteki XML, potem lahko metapodatke naloži iz datoteke. Najprej klikne na gumb »Iz XML datoteke«, nato pa izbrska ustrezno datoteko (slika 2-6).

Če je z zapisom vse v redu, se metapodatkovna polja samodejno izpolnijo, vlagalec gradiva pa jih lahko potem po potrebi ročno ureja, dodaja ali briše.

Slika -6: Nalaganje metapodatkov iz datoteke oz. predloge .XML

Nalaganje iz COBISS-a

V primeru, da metapodatkovni zapis gradiva, ki ga vlagalec gradiva želi oddati, že obstaja v lokalni bazi UKM v sistemu COBISS, potem lahko metapodatke naloži preko iskanja po COBISS ID-ju.

Po kliku na gumb »Iz COBISS-a« se prikaže tekstovno polje, preko katerega lahko poišče želeni vnos.

Najprej je potrebno vnesti COBISS ID gradiva, nato pa klikniti na gumb s prikazano lupo (slika 7).

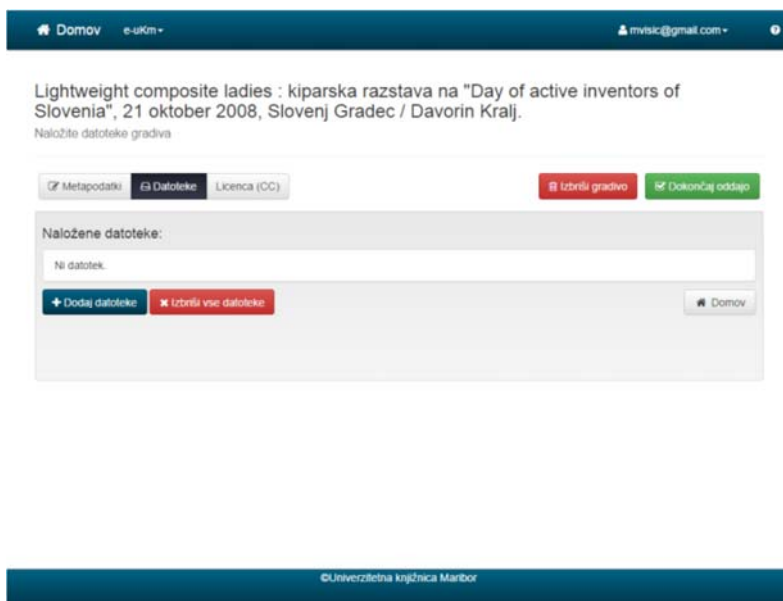
Slika 7: Iskanje po COBISS ID-ju

Če je bilo iskanje po vnesenem COBISS ID-ju uspešno, se metapodatkovna polja samodejno izpolnijo, vlagalec pa jih lahko potem po potrebi ročno ureja, dodaja ali briše. Primer iskanja po COBISS ID-ju je prikazan na sliki 2-8.

Slika 8: Primer iskanja po COBISS ID-ju 72999681

2.3.2 Nalaganje datotek

V drugem koraku oddaje gradiva lahko vlagalec gradiva naloži datoteke, ki predstavljajo vsebino gradiva. Primer začetnega zaslona je prikazan na sliki 9.

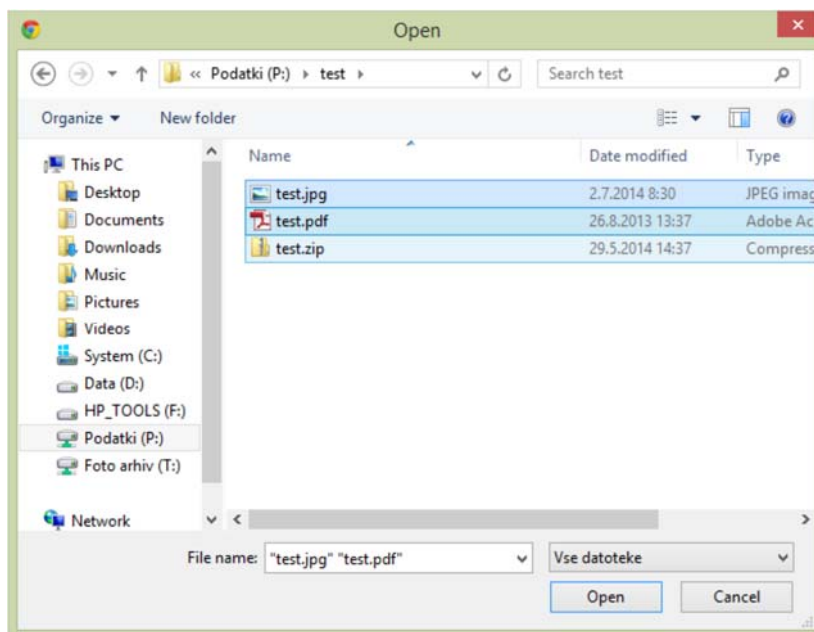

Slika 9: Začetni zaslon pri nalaganju datotek gradiva

Če želi vlagalec gradiva naložiti eno ali več datotek, mora klikniti na gumb »Dodaj datoteke«, nato pa izbrskati zelene datoteke (primer na sliki 2-10).

Po izbiri datotek se začne nalaganje. Poleg vsake datoteke, ki se nalaga, je prikazan napredek nalaganja (primer na sliki 11).

Če želi vlagalec gradiva datoteke, ki jih je že naložil, izbrisati, klikne na gumb »Izbrši vse datoteke«.

Slika 10: Primer izbire več datotek za nalaganje

Lightweight composite ladies : kiparska razstava na "Day of active inventors of Slovenia", 21 oktober 2008, Slovenj Gradec / Davorin Kralj.

Naložite datoteke gradiva

The screenshot shows a file upload interface. At the top, there are tabs for 'Metapodatki', 'Datoteke', and 'Licenca (CC)'. To the right are buttons for 'Izbrisi gradivo' and 'Dokončaj oddajo'. Below the tabs, the section 'Naložene datoteke:' contains a list of files: 'test.jpg' (checked), 'test.pdf (0 / 857.1 KB)' (with a green progress bar and the text 'Nalaganje poteka, prosimo počakajte'), and 'test.zip (0 / 353.96 KB)' (with a grey progress bar). At the bottom of the list are buttons for '+ Dodaj datoteke', 'Izbrisi vse datoteke', and 'Domov'.

Slika 11: Primer poteka nalaganja

2.3.3 Izbira licence Creative Commons

Ta korak ni obvezen, vendar če vlagalec gradiva želi gradivu vnesti podatke o licenci Creative Commons, potem to stori z izbiro odgovorov na vprašanji »Ali dovolite predelave vašega dela?« in »Ali dovolite komercialno uporabo dela?« Začetni zaslon izbire licence je prikazan na sliki 12. Licence Creative Commons je možno glede na aktualnost posredovanega gradiva sistemsko prilagajati in dopolnjevati na strani strežnika digitalnega repozitorija *e-Ukm*.

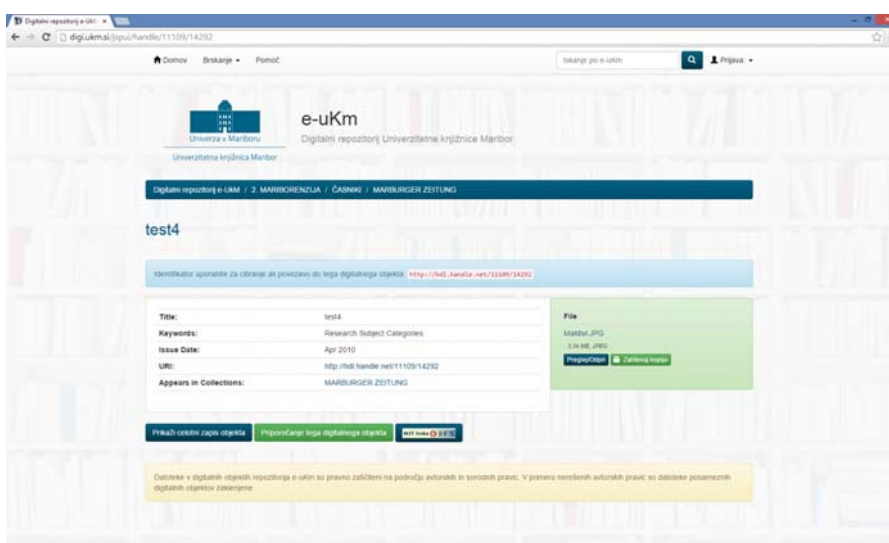
The screenshot shows the 'Izbira licence Creative Commons' interface. At the top, there are tabs for 'Metapodatki', 'Datoteke', and 'Licenca (CC)'. To the right are buttons for 'Izbrisi gradivo' and 'Dokončaj oddajo'. Below the tabs, the text reads: 'Z izbiro odgovorov na spodnji dve vprašanji boste generirali ustrezno Creative Commons licenco'. There are two questions with radio button options: 'Ali dovolite predelave vašega dela?' (Da, Da, če predelave ponudijo pod enakimi pogoji, Ne) and 'Ali dovolite komercialno uporabo dela?' (Da, Ne). Below the questions is a 'Počisti izbiri' button. At the bottom, it says 'Generirana licenca: Nobena' and has 'Shrani' and 'Domov' buttons. The footer of the page reads '©Univerzitetna knjižnica Maribor'.

Slika 12: Izbira licence Creative Commons

Vse možne licence so: »CC BY«, »CC BY NC«, »CC BY ND«, »CC BY NC ND«, »CC BY SA«, »CC BY NC SA«. Podrobnejši opis vsebinske uporabe licenc Creative Commons je podan v poglavju 3. Za vsak posredovani digitalni objekt, ki vsebuje več datotek različnega datotečnega formata, so licence Creative Commons posebne in ustrezno izbrane pri posredovanju gradiva glede na dejansko pridobljene avtorske in sorodne pravice nad gradivom. Licence Creative Commons se lahko kasneje nad gradivom tudi dopolnjujejo in spreminjajo.

Ob kliku na logotip generirane licence se odpre stran, na kateri so podrobnejše opisani pogoji, ki jih licenca določa.

Posredovano gradivo brez urejenih avtorskih pravic mora biti začasno nedostopno za javni ali omejeni dostop, zato se v postopku posredovanja objekt zaklene (slika 13). Takšen objekt javnosti preko uporabniškega vmesnika ni dostopen. Uporabnik lahko le s funkcionalnostjo "Zahtevaj kopijo" zaprosi digitalno knjižnico oz. avtorja za posredovanje izvoda po elektronski poti.

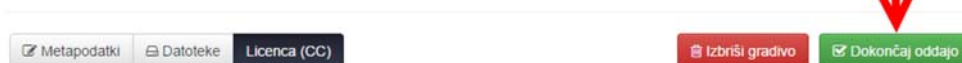
Slika 13: Zahtevaj kopijo

2.3.4 Potrditev oddaje

Pri potrditvi oddaje gre za zadnji korak pri oddaji gradiva. S klikom na gumb »Dokončaj oddajo« (slika 14) in potrditvijo pojavnega okna je zaključen postopek prevzemanja gradiva, kar pomeni, da je oddano gradivo vstopilo v proces evalvacije s strani digitalnega repozitorija e-Ukm. Urejanje gradiva v tej fazi z strani vlagalca gradiva več ni mogoče.

Natančen potek evalvacije in njeno trajanje sta odvisna od delovnega procesa, ki je zastavljen pri skrbnikih oz. kuratorjih in administratorjih digitalnega repozitorija, v katerega je bilo gradivo oddano.

Lightweight composite ladies : kiparska razstava na "Day of active inventors of Slovenia", 21 oktober 2008, Slovenj Gradec / Davorin Kralj.
Izbira licence Creative Commons

Slika 14: Potrditev oddaje

Izbris gradiva

Če si vlagalec gradiva glede oddaje gradiva v repozitorij iz kateregakoli razloga premisli, potem lahko gradivo izbriše s klikom na gumb »Izbriši gradivo«, vendar to lahko stori le, če še ni dokončal oddaje oz. še ni kliknil na gumb »Dokončaj oddajo«.

2.4 Pregled gradiv v zbirki

Pregled gradiv (primer na sliki 15) v izbrani zbirki zajema:

- Seznam gradiv:

Zajema gradiva, ki jih je vlagalec gradiva v to zbirko v že oddal, skupaj z gradivi, ki čakajo na dokončanje oddaje.

Urejen je po abecedi (od leve proti desni, od zgoraj navzdol).

- Filtrirno polje:

Če je seznam gradiv obširen in nepregleden, se ga lahko prefiltrira z vnosom prvih nekaj znakov naslova želenega gradiva, seznam se bo tako skrčil (primer na sliki 16).

- Gumb »Novo gradivo«:

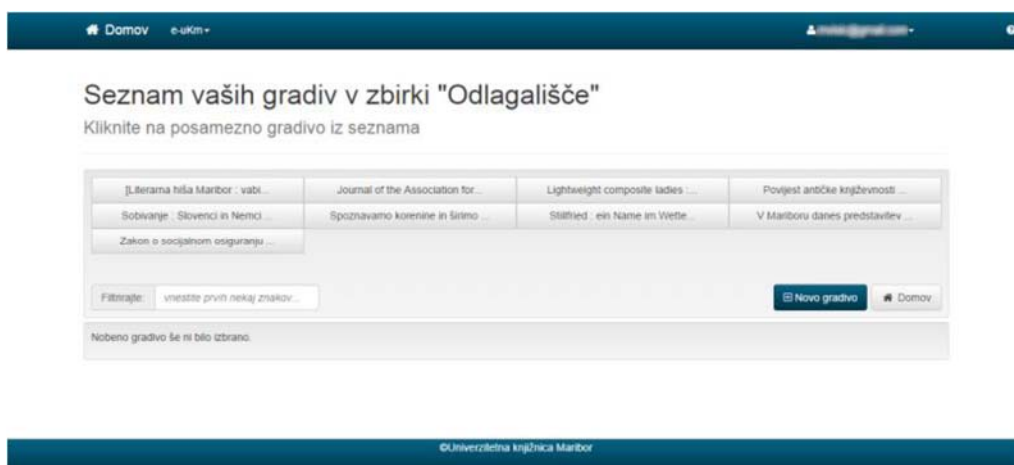
Bližnjica do novega procesa oddaje gradiva, kot je opisano v poglavju »Oddaja gradiva«.

- Gumb »Domov«:

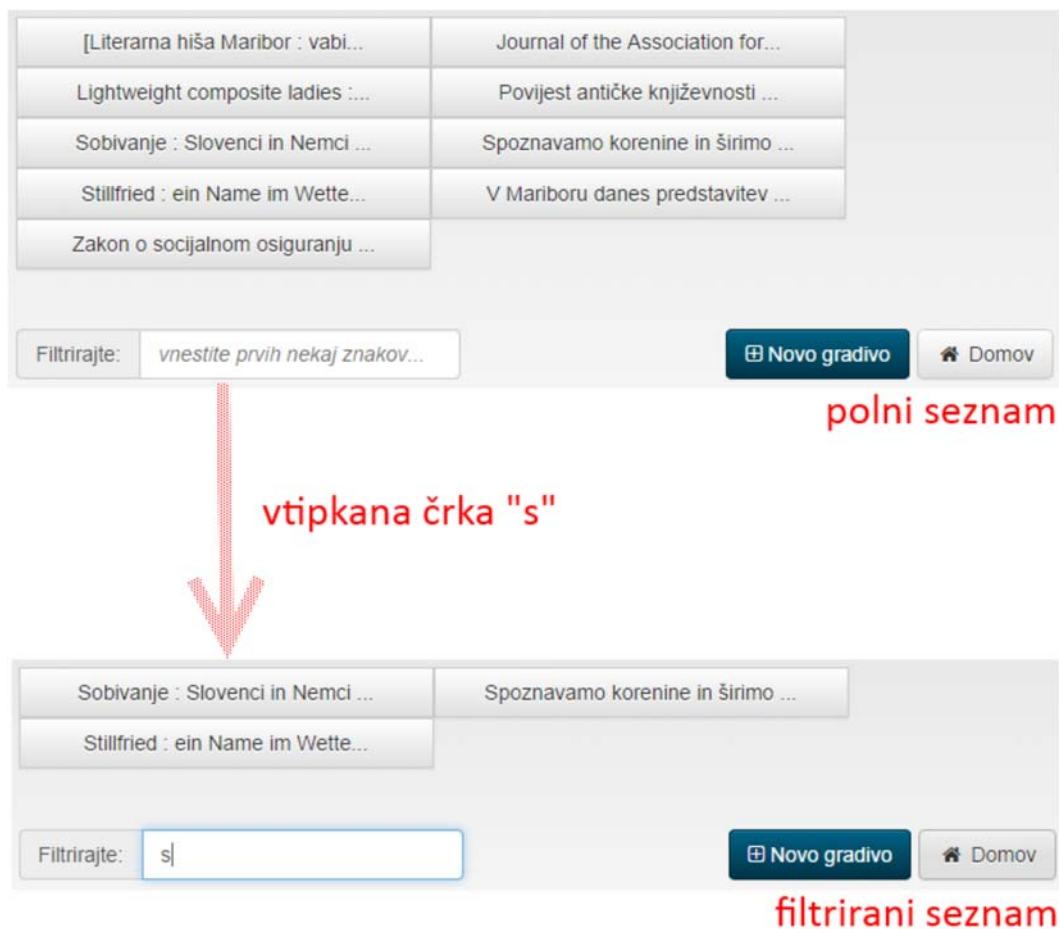
Bližnjica do začetne strani aplikacije.

- Prostor za prikaz podatkov o izbranem gradivu:

Ob izbiri določenega gradiva s seznama gradiv se v prostoru pod seznamom prikažejo podatki o želenem gradivu.

Slika 15: Glavna stran pregleda gradiv

Slika 16: Filtriranje seznama gradiv

Po kliku na določeno gradivo v seznamu se v prostoru pod seznamom prikažejo podrobnejši podatki o izbranem gradivu.

Če oddaja gradiva še ni bila dokončana, se prikažejo (primer na sliki 17):

- Naslov gradiva (polje dc.title)
- Nekateri metapodatki (izpis polj dc.title, dc.description, dc.language in dc.type)
- Seznam naloženih datotek
- Podatki o licenci Creative Commons
- Gumbi, ki preusmerijo na korake oddaje:
  - »Metapodatki« (opisano v poglavju »Izpolnitev metapodatkov«)
  - »Datoteke« (opisano v poglavju »Nalaganje datotek«)
  - »Licenca (CC)« (opisano v poglavju »Izbira licence Creative Commons«)
  - »Izbriši gradivo« (opisano v poglavju »Izbris gradiva«)
  - »Dokončaj oddajo« (opisano v poglavju »Potrditev oddaje«)

[Literarna hiša Maribor : vabl...	Journal of the Association for...	Lightweight composite ladies : ...	Povijest antičke književnosti ...
Sobivanje : Slovenci in Nemci ...	Spoznavamo korenine in širimo ...	Stillfried : ein Name im Wette...	V Mariboru danes predstavitev ...
Zakon o socialnem osiguranju ...			

Filtrirajte:

Lightweight composite ladies : kiparska razstava na "Day of active inventors of Slovenia", 21 oktober 2008, Slovenj Gradec / Davorin Krajc.

Oddaja gradiva še ni bila dokončana.

Metapodatki:

dc.title: Lightweight composite ladies : kiparska razstava na "Day of active inventors of Slovenia", 21 oktober 2008, Slovenj Gradec / Davorin Krajc.

dc.description: Nagrada WIPO Award the Best Eco Inventor za recikliranje izolacijskih materialov.

dc.language:

dc.type: monograph, text, Text

...

(Za podrobnejši prikaz kliknite na gumb "Metapodatki" v razdelku "Uredi")

Naložene datoteke:

test.jpg

test.pdf

test.zip

Licenca (CC):

Uredi:

Metapodatki
  Datoteke
  Licenca (CC)

Slika 17: Prikaz podatkov o gradivu, katerega oddaja še ni bila dokončana

Če je gradivo že bilo oddano in je v procesu evalvacije s strani digitalnega repozitorija *e-Ukm*, to pomeni, da urejanje s strani vlagalca gradiva ni več možno, zato se prikaže zgolj naslov gradiva (polje dc.title) in pa sporočilo o poteku evalvacije (bodisi je gradivo že prišlo do konca evalvacijskega procesa ali pa je še sredi njega). Primer je prikazan na sliki 18.

[Literarna hiša Maribor : vabl...	Journal of the Association for...	Lightweight composite ladies : ...
Povijest antičke književnosti ...	Sobivanje : Slovenci in Nemci ...	Spoznavamo korenine in širimo ...
Stillfried : ein Name im Wette...	V Mariboru danes predstavitev ...	Zakon o socialnem osiguranju ...

Filtrirajte:

Spoznavamo korenine in širimo krila : zbornik ob 210-letnici šolstva v Apačah /

Gradivo je prišlo do konca procesa evalvacije v repozitoriju, zato urejanje več ni mogoče.

Slika 18: Prikaz podatkov o gradivu, katerega oddaja je že bila dokončana

3 PRAVNI VIDIKI POSTOPKA PREVZEMANJA GRADIVA V DIGITALNI REPOZITORIJ E-UKM

Avtorsko pravo je sistem pravnih pravil, katerih primarni cilj je spodbujanje ustvarjanja literarnih in umetniških del. Pravila naj bi bila oblikovana tako, da je z njimi doseženo občutljivo ravnotežje med različnimi družbenimi interesi za spodbujanje avtorjev, da bi ustvarjali in širili svoje stvaritve. Zato jim avtorsko pravo podeljuje skupek lastniških upravičenj na njihovih delih, na drugi strani pa zaradi promocije javnega izobraževanja, javnega informiranja in kreativne izmenjave povabi različne publike in (poznejše) avtorje, da uporabljajo obstoječa dela na vse mogoče načine, da ti ne posegajo v domeno imetnikov izključnih avtorskih pravic (Bogataj Jančič, 2008).

Ker pomeni objava avtorskega dela v repozitoriju obliko izkoriščanja avtorskega dela, se mora za to obliko izkoriščanja pridobiti materialna avtorska pravica dajanja na voljo za javnost. Zato pomeni pravno urejanje tehnoloških ukrepov znotraj avtorskega prava velik prelom v tradiciji avtorskega prava. Tradicionalno avtorsko pravo se ukvarja z avtorskim delom in izključnimi pravicami, ki urejajo položaj avtorja do dela, pravna regulacija tehnoloških ukrepov pa v središče avtorskega prava postavlja digitalne ključavnice - tehnologijo za nadzor nad dostopom do del in tehnologijo za nadzor nad uporabo avtorskih del (Bogataj Jančič, 2008).

Za te namene poznamo v svetu veliko licenc, ki na najrazličnejše načine omejujejo uporabo avtorskega dela, objavljenega v nekem repozitoriju. Tako se tudi v postopku prevzemanja gradiva v digitalni repozitorij e-UkM srečamo z licencami, ki uporabnika soočijo z omejitvami, ki jih ima pri razpolaganju z avtorskim delom. Prvotno se srečamo s t. i. splošno politiko prevzemanja gradiva v zbirko, ki ustvarjalcu prevzema na samem začetku postopka jasno nakaže, da je pri nadaljnjem delu potrebno upoštevati Zakon o avtorski in sorodnih pravicah ("Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-F)," 27. 12. 2013). V nadaljnjem postopku se srečamo s t. i. licenco Creative Commons, ki ustvarjalcu prevzema ponuja vnaprej pripravljene licence, s katerimi jasno določijo domet upravljanja in poseganja v avtorske pravice objavljenega dela. V tem primeru označevanje avtorskih del z licenco Creative Commons (CC) ne pomeni, da se avtor odreka avtorskim pravicam, ampak le to, da ponuja svoje delo v uporabo vsem in le pod določenimi in vnaprej znanimi pogoji.

»Creative Commons avtorjem ponuja več različic licenc, s katerimi lahko varujejo svoja avtorska dela. Avtorji lahko izbirajo med naštetimi glavnimi pogoji:

- Nekomercialno (Noncommercial)

Avtor dovoli avtorsko delo in njegove predelave reproducirati, distribuirati, dajati v najem ali priobčiti javnosti samo pod pogojem, da ne gre za komercialno uporabo.

- Brez predelav (No Derivative Works)

Avtor dovoli avtorsko delo in njegove predelave reproducirati, distribuirati, dajati v najem in priobčiti javnosti samo v izvorni obliki in ne dovoli predelav.

- Deljenje pod istimi pogoji (Share Alike)

Distribuiranje oz. dajanje v najem predelav avtorskega dela avtor dovoli le pod pogojem, da so distribuirana oz. dana v najem pod istimi pogoji kot izvorno avtorsko delo.

Vrste Creative Commons licenc:

1. licenca: "priznanje avtorstva" + "nekomercialno" + "brez predelav"

Uporabnikom se dovoli brez predelave avtorskega dela reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem in priobčitev javnosti samega izvirnega avtorskega dela, pod pogojem, da navedejo avtorja in da ne gre za komercialno uporabo.

2. licenca: "priznanje avtorstva" + "nekomercialno" + "deljenje pod istimi pogoji"

Ta licenca dovoli uporabnikom avtorsko delo in njegove predelave reproducirati, distribuirati, dajati v najem, priobčiti javnosti in predelovati samo pod pogojem, da navedejo avtorja, da ne gre za komercialno uporabo in da tudi oni naprej širijo izvirna dela/predelave pod istimi pogoji. Razlika med 1. in 2. licenco je v tem, da lahko pri 2. licenci uporabniki avtorsko delo predelujejo in spreminjajo, vendar ga morajo pod istimi pogoji širiti naprej.

3. licenca: "priznanje avtorstva" + "nekomercialno"

Uporabnikom se s to licenco dovoli nekomercialno reproducirati, distribuirati, dajati v najem, priobčiti javnosti in predelovati avtorsko delo in njegove predelave, morajo pa navesti avtorja. Od 1. licence se 3. razlikuje v tem, da se pri slednji delo lahko predeluje in spreminja. Od 2. licence pa se razlikuje v tem, da tu ni potrebno licencirati avtorskega dela/predelave dela pod istimi pogoji.

4. licenca: "priznanje avtorstva" + "brez predelav"

Sama izvirna avtorska dela, brez predelav, pod to licenco lahko uporabniki reproducirajo, distribuirajo, dajejo v najem in priobčijo javnosti pod pogojem, da navedejo avtorja in dela ne spreminjajo. Od 1. licence se 4. razlikuje v tem, da je pri uporabi slednje licence dovoljena komercialna uporaba avtorskega dela.

5. licenca: "priznanje avtorstva" + "deljenje pod istimi pogoji"

Licenca dovoli uporabnikom reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javno priobčitev in predelavo avtorskega dela, če navedejo avtorja in širijo avtorsko delo/predelavo naprej pod istimi pogoji. Za nova dela, ki bodo nastala s predelavo, bo tako tudi dovoljena komercialna uporaba. Od 2. licence se ta razlikuje samo v tem, da je tu dovoljena tudi komercialna uporaba dela/predelave.

6. licenca: "priznanje avtorstva"

Uporabnikom je dovoljeno tako nekomercialno kot tudi komercialno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela, pod pogojem, da navedejo avtorja izvirnega dela.« ("Uporaba CC licenc | Creative Commons Slovenija," 2015).

4 ZAKLJUČEK

S tehnično aplikacijo za prevzemanje gradiva v digitalni repozitorij *e-UkM* so dosedanji postopki prevzemanja gradiva postali normirani in standardizirani. Aplikacija za prevzem gradiva je bila razvita na osnovi odprte kode DSpace in protokola SWORD (Team, 2014).

Pozitivni učinki uporabe aplikacije za prevzem gradiva so vidni na sledečih področjih:

- 1) Na področju posredovanja gradiva (hkratno nalaganje več datotek različnega formata) in njihovih metapodatkov iz lokalne baze UKM v sistemu COBISS in normativne baze CONNOR (baza normiranih podatkov raziskovalcev).
- 2) Na področju delovnih postopkov, ki so postali optimalnejši, učinkovitejši in uspešnejši.
- 3) Na področju upravljanja avtorskih in sorodnih pravic nad posredovanim gradivom, ki se delijo na:
  - Splošne politike prevzemanja gradiva v posamezne zbirke, ki so za vsako zbirko natančno opisani avtorsko-pravni pogoji prevzemanja in objavljanja gradiv.
  - Posebne licence Creative Commons posameznih digitalnih objektov v zbirkah.
  - Politike za gradivo, ki še nima urejenih avtorskih pravic. V primeru nerešenih avtorskih pravic so datoteke posameznih digitalnih objektov v zbirkah zaklenjene (Team, 2014).

V načrtu nadaljnega razvoja aplikacije za prevzemanje gradiva v digitalni repozitorij e-UKM je vključitev aplikacije v sistem identitete Univerze v Mariboru (tj. sistem enovite prijave, angl. SingleSignOn), katerega delovanje temelji na prijavnem protokolu Shibboleth/SAML v globalnem omrežju Arnes AAI.

VIRI IN LITERATURA

- Ambrožič, M., Šavnik, M., Krstulović, Z., Katić, U., & Svoljšak, Š. (2006). *Strategija razvoja digitalne knjižnice Slovenije : dLib.si 2007-2010*. Ljubljana: NUK - Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Bogataj Jančič, M. (2008). *Avtorsko pravo v digitalni dobi : problematika zaščite avtorskih del s tehnološkimi ukrepi*. Ljubljana: Pasadena.
- Godtsenhoven, K. v., Karstensen Elbæk, M., Schmeltz Pedersen, G., Sierman, B., Bijsterbosch, M., Hochstenbach, P., . . . Vanderfeesten, M. (2009). *Emerging standards for enhanced publications and repository technology : survey on technology*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Graaf, M. v. d. (2009). *The European repository landscape 2008 : inventory of digital repositories for research output*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kavčič-Čolić, A. (2010). Trajno ohranjanje digitalnih virov : koncepti in metode. *Knjižnica*, 54(1/2), 99-119.
- Team, T. D. D. (2014). DSpace 4.x Documentation.
- Uporaba CC licenc | Creative Commons Slovenija. (2015). Sneto 8. 1. 2015 s spletne strani <http://creativecommons.si/licence>.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-F). (27. 12. 2013). Uradni list RS.

SUMMARY

Aljoša NIKL*, *Sebastijan HOLCMAN***

PROCESS OF DIGITAL MATERIALS ACQUISITION - EXAMPLE OF AN APPLICATION AT THE UNIVERSITY OF MARIBOR LIBRARY

The most important step in the whole process of working with a digital archives is depositing materials and putting them into the digital archives. This step is divided into manual and automatic processes of depositing new contents. The automatic or semi-automatic processes, which need an administrator as a digital archives trustee, and are managed according to standardised protocols for copied materials so that manual processing of the metadata is not necessary, produce deposited materials of a higher quality and provide a more qualitative contents search. The diversity of such depositing simplifies the procedure, which is fast, normed and reliable. A man is in this situation only an administrator, who ensures the correctness and accuracy of the procedures and who builds collections that keep the materials structured and classified according to type and subject S/he also determines general and specific politics on copyright and related rights for the copied and kept materials. The creators of materials do not have to worry about the "syntax" for correct input into a digital archive, for the podcast client on their workstation simplifies and accelerates the input. The process of contents harvesting (metadata and digital objects) in digital archives demands preliminary preparation of digital objects and their metadata. The experiences so far show that such procedures are time consuming, they are not normed and not standardised, and so they produce many mistakes, which occur due to manual processing made by different creators and administrators of digital objects during the whole work process with digital archives.

Due to the wish for a unified depositing of materials into digital archives and for depositing among archives, regardless of the kind of materials (picture, text, music, film and cartographic materials) the protocol for depositing the materials was developed to the level of a standardised and applicative value. Depositng of materials is a two-level process within a local application and a server with installed digital archive database. The creator of the materials or the person in charge of depositing materials into the digital repository need to go through the process of authentication and authorisation; afterwards they first of all get the permission for depositing or putting in digital objects only into collections prepared and defined by the process administrator. The creator does not need to convert the digital objects into specific formats or to put them into an archive file (like zip); with only one transaction a simultaneous upload of files with different file formats is enabled. It is also not necessary to take care of metadata, for they can be accessed through OAI/PMH or SRU/SRW protocol from the local COBISS catalogue or other digital archives, or they can be used pre-processed in specific form (.XML).

The usefulness of the protocol for depositing materials is best seen in the fact that the digital objects don't have to be preliminary manually prepared and sent to administrators via the protocol for data transfer FTP or via portable disc. When using

---

* *Aljoša Nikl, M. Phil., University of Maribor Library, Gospejna ulica 10, 2000 Maribor, Slovenia.*

** *Sebastijan Holcman, University of Maribor Library, Gospejna ulica 10, 2000 Maribor, Slovenia, contact: sebastijan.holcman@um.si.*

the so far procedures the creators of materials had to follow strict rules, which demanded formats of files, metadata and the same name for files that “belong together”. One digital object, which gets a unique permanent identification (like DOI, Hanlde), can contain various files. Digital objects of Marburger Zeitung in the University of Maribor Library digital archive (hereon “digital repository e-UkM”) for example contain various file types: archive .tiff, examination copies.jpg, .html, .txt as the result of optically recognised text OCR and .xml that include the preliminary established “syntax” provided by administrators of the metadata digital object. Following the “syntax” and the identical file names in a digital object is of a high importance, as it is important that the administrators know what belongs together and that they have as little contextual and technical difficulties as possible. If during the depositing process any kind of mistakes (content and/or technical) occurs, the process has to be repeated; the creator has to correct the mistakes and afterwards the depositing process is repeated. This is a very time consuming process, mostly with new creators, who have to get familiar with the process of depositing materials. All these troubles and difficulties do not occur if a standardised protocol for depositing materials is implemented in the digital archive.

The treatise discusses advantages of protocol for depositing materials, which is implemented in the e-UkM digital repository, especially if compared with the so far procedures. The protocol for depositing materials offers many applicative possibilities. The University of Maribor Library (UKM) developed a podcast client that can be implemented in the creator’s workstation. In this way all the imperfections were eliminated and the reliability, quality and quantity of the whole process were achieved.

The use of the above stated could in our opinion be implemented in the following categories:

- a) simultaneous depositing in more digital archives;
- b) depositing materials from the »desktop« application (like in MS Office - Article Authoring Add-In for Word, Facebook client, Open Journal Systems etc.);
- c) depositing materials from other system (for example from authorised laboratory devices);
- d) depositing materials from one digital archive into another.

In all the categories the procedures regarding the copyright and related rights are unified and normed and the copied materials are publicly published on the e-UkM digital repository user interface. The process administrators specify a general licence for each collection; the creators and publishers have to agree on the licence from the very beginning. For single digital objects or for all digital objects files the administrators can issue other specific licences (like Creative Commons), which are then chosen by the creator according to the present copyright and related rights of materials that will be published in the digital repository. Digital objects can, according to a special licence, be locked; browsing, opening, depositing, and printing of a digital object are available only on demand with the use of the so called functionality “Request a Deposit”. The administrator receives an email with the request for depositing or printing single or all digital object files. The administrator has, on the other hand and if necessary, also the right to temporary withdraw such materials from the repository (Embargo).